TEGYI ENIKŐ

ÖRÖK GYALOG

KÁRPÁTI PÉTER: AZ ISMERETLEN KATONA

A legelején meg egyértelmű, kézzelfogható minden: a színhely a Magyar Néphadsereg. Az egyik honvéd, az ismeretlen katona - egyébként sakkozott valamikor - éhségsztrájkot folytat, amiről fáradtan megpróbálja lebeszélni a doktornő. Igaz, Khell Csörsz naturalistának tűnő díszlete már némi bizonytalanságot lop a jelenetbe: az elmosódó falminták, a hol növényzettel benőtt, hol hiányzó vakolat, a vaslétra és a beugrók egyszerre ábrázolnak külső és belső teret.

A következő kép: katonai kórteremben - itt fekszik a honvéd - begipszelt lábú arab iszkol az asztal alá. Mankóját a jövevényre szegezi. Megviselt nőrokon követel rezignáltan szívószálat az első világháborús veterán öregember - mellesleg szenvedélyes sakkjátékos- bögréjébe. Sipákoló ápolónő igyekszik úrrá lenni az idegbajon. Az öreg meghal: betegtársai részvevő gyűrűjében kilép saját magából, vakító fényben távozik a vaslétrán.

Váltás. A szabadságharc mint vérgőzös vízió: füst, természetellenesen megnyúlt szuronyos alak, a Marseillaise tétova dallama. Az ismeretlen katona mint 48-as honvéd legyilkol egy tótot, aki utolsó szavaival rábízza a sakkfiguráit. A honvéd a parancsot megszegve el is viszi a sakkkészletet a tót családjának. Dezertőrként kivégzik - fehér fényben eltűnik a vaslétrán.

Váltás. Az immár meghatározhatatlan korba plántált kórteremben arab terrorista, pufajkás katona, németül beszélő, második világháborús tiszt tartózkodik egyszerre. Háború, tűzvész, vörhenyes fények. Az ablak előtt elvonul Mátyás király, jobbján Kossuth Lajossal. Sebesült asszony haldoklik az ágyon, majd távozik a vaslétrán. Riadó. Az engedelmességre immár képtelen ismeretlen katona sakkjátszmára hívja ki a pisztolyát nekiszegező tisztet.

Ami azt illeti, elég furcsa mű a Játékszínben bemutatott *Az ismeretlen katona,* Kárpáti Péter drámája. A szerző attól sem riad vissza, hogy szlovák nyelvű jelenetet építsen darabjába, s teljes kötetlenséggel közlekedik térben és időben: végigjáratja katonájával a történelmet, hogy szín-padra fogalmazza nehezen tételesíthető mondandóját a sakkfiguraként, örök gyalogként tologatott ismeretlen katona sor-sáról, a történelem gyilkos abszurditásáról. Az a baj, hogy Kárpáti Péter szabadon áramló képzeletét nem fegyelmezi csiszolt, szigorú drámai szerkezet. Olyannyira nem, hogy a figurák, motívumok, sőt, a választott korok esetlegessége helyenként az érthetőséget veszélyezteti. Hiába igyekezett Torday Hajnal korhű uniformisba bújtatni a szereplőket, ha a műből hiányoznak a jól elhelyezett fogódzók; időnként homályos: hol járunk, mikor és miért? Kik ölik egymást nagykabátban a kétfejű sas képe alatt (kiváltképp, hogy a tót katona erdélyieknél gyakorta látható tarisznyát visel)? Tényleg arab az arab,

Ternyák Zoltán és Kézdy György Az ismeretlen katona című előadásban

Ternyák Zoltán és Papp Zoltán (Gábor Viktor felvételei)

vagy ha nem az, miért hord fehér lebernyeget a fején? Milyen nemzetiségű a pufajka viselője? Vajon német-e a zöld köpenyes, rohamsisakos tiszt, esetleg magyar vagy netán orosz? Nem elég végiggondolt a motívumhasználat. A legutolsó képig, mikor is a katona saját „fegyverével" játszani kezd az életéért, nemigen derül ki, mit keresnek imitt-amott az elszórt sakkmotívumok. Csak félig-meddig nyerhet értelmet a 48-as tiszttől hallott, később keserűen, disszonánsan visszaköszönő Mátyás-példázat, mint a történelmi magyar álmok motívuma: véletlenszerűen bukkan fel, és semmilyen rendszerbe sem illeszkedik. A húzások ellenére alaktalanok, terjengősek a jelenetek. Hiányzik az erőteljes gondolati vezérfonal.

Pedig öntörvényű tehetség lappang a műben - még ha szerzője el is vész az anyagban. Igaz, túlburjánzók, bonyolultak - de érettek a dialógusai. Már első, a Radnóti Színházban bemutatott drámáját, *a Szingapúr, végállomást* egyéni hang, őszinte indulat, saját építkezés igénye jellemezte. *Az ismeretlen katonában* minden gyengéje ellenére figyelemre méltó, tagadhatatlan formateremtő készség nyilvánul meg. Önálló a dramaturgia: Kárpáti biztos kézzel rajzolja el a naturalista életanyagot groteszkül valószerűtlenné, elvont motívumokat beépítő érzékletes, egyéni vízióvá. S nem rosszak a figurák sem. Az ismeretlen katona, akit riadt esendőséggel játszik Ternyák Zoltán, akár öl, akár őt végzik ki, akár vágyakozva kapna a női kéz után - mindenképp áldozat. Primitív, durva ösztön mozgatja viszont Vizy György bakáját akkor is, ha csak zabál, akkor is, mikor hullát rabol. Az értelmetlen kíméletlenséget jeleníti meg Papp Zoltán mind a szent magyar ügy 48-as megszállottjaként, mind második világháborús tisztként. Jól sikerült, pontosan értelmezett az előadásban a többi szerep is, így Kézdy György szenilis öregembere, Piros Ildikó, amint doktornőként a fásult ingerültség mögül előhívja az asszonyi részvét képességét vagy Monori Lili mint csata-kos, lógó hajú, elhasznált magyar anya.

Szerethette a művet Verebes István. Nemcsak kimunkált, hanem kifejezetten ihletett ez a rendezés. Erőteljesen szólal meg az amúgy kissé széttartó, szétesõ, „maszatos" dráma: a halál fájdalmának költőisége csakúgy, mint a mészárlás szürreális iszonya vagy a fenyegetettség vészjósló borzongása. A Játékszín pedig kétségkívül missziót vállalt a bemutatóval.

Kárpáti Péter: Az ismeretlen katona (Játékszín) Díszlet: Khell Csörsz. *Jelmez:* Torday Hajnal. *Zene:* Dékány Endre. *Rendezte:* Verebes István.

Szereplők: Ternyák Zoltán, Piros Ildikó, Monori Lili, Kézdy György, Papp Zoltán, Vizy György, Kari Györgyi, Katona János, Puskás Tivadar, Fehérvári Brigitta.